

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

genot te vinden. Zijn subjectkarretje ›draait dol op de (oneindige) achtbaan van seks en dood› en het is ›verstoken van liefde›. Dit is volgens Geldhof (p. 144) de paradox van het perverse subject. Door elk aspect van de wereld te seksualiseren is niets nog echt seksueel. Morbide verveling is troef en moet telkens weer geërotiseerd worden. Een perverse schriftuur (Sade, Catherine Millet, Bataille) is voor de meeste neurotici dan ook eentonig en vervelend.

Moraal van Geldhofs verhaal is dat we zonder uitzondering moeten zien ›klaar› te komen met en iets moeten zien te maken van het reële van ons symptoom. We zijn door het woord getekend, en fundamenteel niet op Ding, drift en trauma afgestemd. Voor wat het doel van de kuur betreft legde Lacan aanvankelijk de nadruk op de doorsteek (Frans: *la traversée*) van het fantasma, leidend tot een (relatieve) bevrijding uit de houdgreep van ons miserabele genot. Ook identificatie met het symptoom kan een mogelijke eindbestemming zijn. Sommige eigenzinnige kunstenaars bereiken zonder analyse dit logische eindpunt van het symptoom. Zo bewegwijzeren ze het Reële.

Al vroeg een hoog psychoanalytisch niveau

Bespreking van

Judit Meszaros (2014). *Ferenczi and beyond — Exile of the Budapest School and solidarity in the psychoanalytic movement during the Nazi years*. Londen: Karnac. ISBN 978 1 78220 000 0, 270 pp., £ 22,19

HARRY STROEKEN

Judit Meszaros, de auteur van *Ferenczi and beyond*, is oud-voorzitter van de Hongaarse vereniging voor psychoanalyse. Ik zal de beschouwingen uit haar boek kort samenvatten.

Antisemitisme speelt door de hele geschiedenis heen, en geweld tegen de psychoanalyse komt vaak en passant mee met anti-Joodse maatregelen. Een paar jaar geleden ontmoette ik Judit Meszaros op een congres in Berlijn. Zij en een collega vertelden in een gesprek *en marge* dat zij ongerust waren over toenemend antisemitisme in Boedapest. Ik had er nooit bij stilgestaan dat dit probleem daar nu nog zo actueel was.

In het boek wordt beschreven dat er twee grote emigratiegolven hebben plaatsgevonden vanuit Boedapest: rond 1919 (tijdens het Horthy-regime) en in de jaren dertig toen het nazidom zich steeds nadrukkelijker manifesteerde. Na of tijdens de eerste emigratie, na mogelijke omzwervingen elders, hebben Melanie Klein en het echtpaar Balint zich in Groot-Britannië gevestigd. Melanie Klein belandde daar in 1926 op uitnodiging van Ernest Jones om zijn zoon te analyseren. Bij de tweede emigratiegolf vanaf de jaren dertig kwamen de meeste vluchtelingen in de Verenigde Staten terecht en werden daar soms zeer invloedrijk in de analytische wereld: René Spitz, Margaret Mahler, David Rappaport, Sándor Rado, Franz Alexander, Therese Benedek en anderen.

De belangrijkste theoretische bijdrage vanuit Boedapest is de aanzet tot het objectrelatiedenken, anders gezegd: tot de tweepersonenpsychologie. De mens wordt niet meer gezien als een vat vol driften, maar als mens in relatie tot andere mensen. Ferenczi was de kleine reus achter deze ontwikkeling. Freud, en in diens voetspoor Jones, heeft vooral na Ferenczi's dood ten onrechte veel kwaad over hem gesproken. Dit valt terug te lezen in hun correspondentie vanaf 9 september 1932.¹ Meszaros is in haar boek zeer kritisch over Jones, maar merkwaardigerwijze laat zij de rol van Freud geheel ongenoemd, terwijl de trouwe dienaar Jones toch slechts de slagen opving voor zijn meester. Wie het graf van Ferenczi in Boedapest wil bezoeken, doet er goed aan niet te gaan dwalen op de gigantische algemene begraafplaats daar. Nee, ga twee haltes verder met

de bus. Dan kom je bij een kleine joodse begraafplaats met het keurig onderhouden graf van Ferenczi.

De nadruk in dit boek ligt op de geschiedenis, het vertelt weinig over het heden. In het heden bestaat de Hongaarse psychoanalytische vereniging nog steeds en telt ze een kleine veertig leden. Wel is dit een gedegen en zeer leeswaardig boek voor wie kennis wil nemen van de geschiedenis van de Hongaarse psychoanalytische beweging.

Noot

- 1 Freud, S. & Jones, E. (1993). *The complete correspondence*. Cambridge MA/Londen: The Belknap Press.

Films voor psychoanalytici

Bespreking van

Andrea Sabbadini (2014). *Moving images — Psychoanalytic reflections on film*. Hove/ New York: Routledge. ISBN 978 0 415 73612 1, 140 pp., £ 28,99

MARC HEBBRECHT

Psychoanalyse en film zijn beide geboren in 1895. In de nacht van 23 op 24 juli 1895 heeft Freud zijn beroemde Irma-droom, die de aanzet zal vormen van zijn monumentale epos over de droom. Op een oktoberavond van datzelfde jaar projecteert Sladanowsky voor het eerst bewegende beelden op een scherm voor een betalend Berlijns publiek. In hetzelfde jaar dat de gebroeders Lumière hun eerste films uitbrengen, verschijnt Freuds *Studies over hysterie*. Freud had echter niet veel op met dit nieuwe artistieke medium en bleef ervan overtuigd dat de film de psychoanalytische werkelijkheid nooit zou kunnen weergeven. Daarom ging hij niet in op voorstellen van filmmakers om een

gezamenlijk project te starten. Rank daarentegen zag wel een raakvlak tussen psychoanalyse en film en toonde zich erg enthousiast. De eerste film over psychoanalyse, *Geheimnisse einer Seele* van Pabst uit 1926, is een stomme film over de praatkuur: een jaloerse man wordt genezen van zijn fobie voor messen en scherpe voorwerpen, onder andere via het duiden van zijn dromen. Volgens Andrea Sabbadini, de auteur van *Moving images* en de organisator van het tweejaarlijkse European Psychoanalytic Film Festival in Londen, moeten psychoanalytici zich om meerdere redenen voor films interesseren. Vaak spreken analysanten over films en brengen dan — nietsvermoedend — rijk materiaal, dat hun onbewuste intrapsychische dynamiek kan verhelderen. Welke analyticus denkt tijdens de sessie nooit aan films? Fantasieën over films of herinneringen aan bepaalde scènes hebben me al vaak op het spoor gebracht van onvermoede thema's en geheimen die later in de analyse aan bod kwamen. Heel wat films gaan over psychoanalyse; dat is dan ook het onderwerp van het eerste hoofdstuk van het boek. Sabbadini bespreekt uitvoerig *Spellbound* van Hitchcock (volgens hem de beroemdste film over psychoanalyse) en *Nineteen nineteen* van Brody, waarin twee fictieve oud-patiënten van Freud elkaar ontmoeten en terugblikken op hun analytische ervaring.

De psychoanalyse is een aantrekkelijk onderwerp voor filmmakers. Zo kennen we films over psychoanalytici (*Freud — The secret passion* van Huston uit 1962 en *A dangerous method* van Cronenberg uit 2011 over de affaire tussen Jung en Sabina Spielrein) en over hun privéleven (*La stanza del figlio* van Moretti uit 2001). Heel wat filmmakers ondergingen zelf een psychoanalyse en/of een psychotherapie (Fellini en Bertolucci bijvoorbeeld) en drukken via hun films iets uit van hun eigen overdracht op de psychoanalyse. Enkelen onder hen spotten met de psychoanalyse en stellen de beroepsbeoefenaars karikaturaal en ironisch voor, denk bijvoorbeeld aan Woody Allen. Of psychoanalytici worden als gek en crimineel afge-